

Fərac Fəracov

İsabala Balaəmi oğlu Balaqədirov insanlıqdan əsər-ələməti olmayan qərübə bir vücuddur. Rayonda barmaqla sayılan adam tapılar ki, onu tanımasın və ya barəsində bir-iki əyər-əskik söz-söhbət eşitməsin. Belə görünür həmin o İsabala dünyaya gələrkən şeytanın şər qazanında nə bişib-sə, hamısını bol-bol dadıb. Və nəticədə də bol-bol şərleşib. Amma bunu əsla özü hiss etmir, yaxud heç hiss etməyin belə fərqi deyil. Öz hesabıyan bəndəsini hamıdan ağıllı, kamallı sanır. Özünəməxsusluğundan hətta qürrelənir də. Bəlkə bu cür düşüncə sahibi olmasaydı dünyanın düz vədəsində rəyasətlik masasından bu qədər sıx yapışmaz, "mən ağıllıyam ki, vəzifədəyəm" mesajını dörd bir yanına səpməzdi.

Bu vaxtacı nə dənizlər qədər çəkiyə gələn üz tüpürcəkləri, nə sayı-hesabı dolaşmış düşmüş şifahi və yazılı töhmətləri İsabalanı dartıb yerindən qopara bilməyib. Düzdür bir azacıq isti aşına soyuq su çilənib... Kişi qırığını qapılar döyməyə, ayaqlar altına düşüb quzular təkin mələməyə vadar edib. Di gəl sonucda bəxti kəsib, sudan quruca çıxıbd.

İndi hansı oxucusa hövsələsinin əsiri ola bilməyəcək. Deyəcək axı bu adam nə karə işlərin sahibidir belə bu qədər üz tüpürcəyinə, töhmətə qonaq edilir. Cavab bir mənalıdır: biri digərindən naqis əməllərinə görə... Əməllərinin də hamısını siyahı edib yazsa bilmərəm. Ancaq bəzilərinin üstünə görürsən deyər işi tutacam. Sadalayırım, oxuyun və bilin: bir balaca kobuddur. Elə o qədər də söyüşkənliyi var. Dili zəqqov alçanı andırır. Müdir olmasına baxmayaraq gündə neçə-neçə adamla ağızbəhsə edib dava-dalaş qoparmaq sevimli xobbisinə çevrilib. Savad qrafasına isə kim tənbellik etməyib diqqət kəsilsə təəssüfəndən bir gün, bir gecə başını bulaya-bulaya qalar. Köhnə baqajında Nuh əyyamından qalma saralıbsolmuş fikirlərdən savayı ayrı heç nə gözüne dəyərmez... Bunlar bir qırağa, sözünün də sahibi deyil. Min sifətlidir, ara qatandır. Daha nə qaldı demədiyim. Hə, yadıma düşdü: bir iynənin ucu qədər də yaltaqlığı var. İndi onu pərdə arxasından tanıyanlar söyləyər axı kabinetində əjdahalıq edən, addımlayanda küçə-bacaya barmaq silkələyən İsabala nə təhər yaltaqlıq edə bilər? Ancaq inanırdım sizi, edər, hələ o yana da adlayar. İstəsəniz buna müqabil bir misal çəkim. Son ayların sözüdür. İsabala qonşu kənddən bir nəfərin işini nəinki pulsuz-filansız düzüb-qoşub, hətta, onun rüsum kimi ödəyəcəyi haqq-hesabı da cibindən kəsib. Maşın tutub evlərinə yola salıb. Sən demə, həmin kəs o Qəhrəmanov var ha, Bakıda, onun dopdoğmaca bacısı qızıymış. Day yaltaqlıq nə təhər olar? Di, gördünüz? Yaltaq deyilsə, Həsənin, Hüseynin, Məmməd vəlinin, nə bilim Bəstixanımın da işini o sayaq düzüb-qoşaydı da?! Ay düzüb-qoşdu ha! Hansı ağzı göyçəkse hələ zarafata salıb üzünə bilirsiniz nə deyib? Deyib: - İsabala, incimə, sənün üst-başından ətir iyi

əvəzinə rüşvət iyi gəlir. Adamın lap burnunu deşir.

Doğrudan da İsabalanın bir azacıq rüşvətçorluğu var. Bunu camaat deyir ha, mən yox... Di gəl ki, adamlar arxada nə deyir desin, ancaq üzünə vurmağa cürətlənəmmirlər, qorxurlar. Bilirsiniz niyə? Həm də bir azacıq demaqqodur. Axı çoxları tük salır ondan. Kimsə yaxasını onun çaynağına ilişdirmək istəmir. Çünki it milçeyidir. Tutduğunu ötürməz.

Mən bir qələm yiyəsi olaraq onun bütün şər əməllərinin əvvəlinə "bir azacıq" sözlərini qoşmağa ərinmədim. Nəyə görə? Düşündüm o boyda vücudu çox da qaramayım. Əslində yaxından tanıyıram İsabalanı. Elə künc-bucaqdan qulağıma dəyənləri söyləyirəm. Söyləntilərimin yalan çıxmasını isə istəmirəm. Onda İsabalanın babalını yumuş olaram, günaha girərəm. Amma məhəlləmizdəki Gülsüm arvadın üzbəsurət mənə çatdırdığı əhvalatı eşidəndən sonra "günahsız" olduğumu anlamadım.

Bu ara ağılıma gəldi ki, səxavətlə sağına-soluna çəkdiyim qəhrəmanımın nə işini, nə vəzifəsini hələ oxuculara çatdırma bilməmişəm. Axı onlara da maraqsız deyil İsabalanın vəzifəsi... Vallah, əslində vəzifəsinin adını heç yerli-yataqlı bilmirəm. Bildiyim odur ki, bu böyüklükdə rayonda kim evini, mülkünü, torpağını, daha nə bilim, nəyini qanuna salıb özününkü etmək istəyirsə, bax, onda mütələqdür həmin İsabala müdirin biğının alt səmtində (hərçənd heç biği yoxdur) keçsin.

Söhbətin bu vədəsində biz də adlayaq əsas mətləbə. Yəni yuxarıda sözünü saldıığım Gülsüm arvadın dediklərinə. Onun andamanla danışdıqlarına qayçı-bıçaq toxundurmadan sizlərə ərməğan edirəm. Buyurun, tanış olun:

Gülsüm arvad:

- Günlərin birində evimizə məktub gətirdilər. Açdım. Ancaq oxuya bilmədim. Təzə əlifbananıydı. Qızım Günay gəlib oxudu. Yazılmışdı ki, qısa zamanda evinizi, mülkünüzü sənədləşdirib kupça almasanız, qanuna görə xeylax cərimə ediləcəksiniz... Məktubun altında da səhv eləmişəm, İsabala Balaqədirov sözləri yazılmışdı. Deyəsən elə həmin idarənin böyüyüydü o adam. Sonra tanış-bilişdən xəbərleşib öyrəndim ki, çox qəvi bir müdir idi İsabala. Adamlara pislik etməkdən yana sinoy gedir. Başa saldıqlar ki, tələs, borcdan-xərçəndən elə, apar sənədlərin vaxtından düzəldir. Yoxsa əziyyətdə düşsən. Qorxumdan necə demişdilər, təzələsik ələdim. Səhəri gün pulu, bir-iki kağız-kuğuzu özümə götürüb rayona getdim. Ondan-bundan soraqlaşdı İsabala adlı zatın yerini öyrəndim. Darısqal və qararlıq dəhlizdən keçib meşin qapılı otağın yanında ayaq saxladım. Bu qara rəngli qapının İsabalanın yeri olacağını üreyimdən keçirdim. Zəndim mənə aldatmamışdı. Meşin üzliyyü bir neçə yerdən süzülüb sallanan qapını döyüb ehməlcə açdım. Şişman bədənli qızın laqəyd baxışları ilə qarşılaşdım. Heç gözümlə tutmadı onu. Soyuq tərzdə:

- Müdirin yeri buradır? - deyər xəbər aldım.

- Hə, buradır! - deyər o da sualımı eyni cürə cavablandırdı.

"Buradır" sözünü eşitcək tez kabinetə girmək istədim.

- Ay arvad, hara təpəliyə, öl-

(Hekayə)

dürər mənə, qoy icazə alım, sonra keç.

Bu sözləri qarşımda hasara dönen şişman qız dedi. Diksinib geri çəkildim:

- Gözəl qızım, dünya qopmadı ha, buyurun, icazə alın. Nə qədər xətrini istəsə gözləyərəm - dedim. Üreyimdə yazıq katibəni "ölüm-dən xilas etdiyimə" görə sevindim də.

Hannan-gecdən razılıq alındı. İsabalanın kabinetinə daxil oldum. Adını eşidib, birinci dəfə üzünü gördüyüm, sifətindən zəq-qum tökülən müdirə yaşdaş olduğumu güman etdim. Bu səbəbdən də:

- Salam, İsabala qardaş, - deyər həlim səslə dilləndim. Ağzımdan çıxan sözlərin istisi soymamış qışqırtı eşitdim:

- Nə qardaşbazlıqdır! Sənlə mənə kim qardaş eyləyib? Danışığına sərhəd qoy!

Səhvimi anladım, düzəliş etdim:

- Baş üstə, yoldaş İsabala müəllim.

- Bax, buna nə demişəm. "Yoldaş" sözü xüsusi olaraq xoşuma gəldi. Sovetin mirasıdır, indi bəyənmişlər... Yaxşı, stolu çək, otur görüm nə əcəb gəlmisən, necə gəlmisən?

- Evimizin, mal-mülkümüzün sənədlərini yığıb gətirmişəm. Kupça deyirsiz, nə deyirsiz, ondan almaq istəyirəm. Bilirəm ki, bütün işlər sizdən asılıdır.

- Bəli, düz deyirsən. Bizdən asılıdır! Nə bilmişdin, kimdən asılı olacaqdı?!

- Nə deyirəm, başına dönüm. Kömək eylə, işim düzəlsin... Mən də xəcalətli qalmaram.

- Harada işləyirsən, ay arvad? - İşləmirəm, ev qadınıyam. Həyə-t-bacada məşğulam. Əkin əkirəm, mal-heyvan saxlayıram... Bir bölük külfət mənə baxır.

- Ərin yoxdu bəyəm?

- Xeyir... ölüb. Ərim qalsaydı day mən niyə idarələrə yol döydürdüm.

- Neynək. Allah rəhmət eləsin. Onsuz da hamı öləcək. Kim qalacaq? Yeni deyirsən evdə sənədən başqa əli iş tutanın yoxdur?

- Böyük oğlanın əlindən hər iş gəlirdi. Onu da əsgər aparıblar. Qalan dörd uşağı məkətblidir... Güc-bəlayla dolanırdı.

- Yaxşı, ağlayıb-sızlama, gədən gələr, yenə qaz vurub qazan doldurarsınız.

- Gəlməyinə çox var hələ, təzəcə yola salmışıq.

- Eyb etməz, yəqin ki, mal-heyvanınız az deyil. Ver görüm gətirdiklərinizi.

- Buyur, bax, qadan alım.

- Qadamı almağa ehtiyac yoxdur. Gətirdiklərin nədir, onu göstər, görüm razı salacaq mənə, yoxsa, yox.

- Çalığaram siz istədiyiniz kimi olsun. Alın, yoxlayın...

İsabala gözlerini bərəldib tələm-tələsik kağızları gözəndən keçirdi. Sonra yenidən sifətini turşudub üzümə dikdi:

- Bax, görürsən, filan, filan sənədlər yerində deyil. Onları da tapıb gətirərsən, dalısını fikirləşərik. Başa düşdünmü?

Ona nəse deməyə artıq lüzum görmədim. Kor-peşman kəndə döndüm. Bir neçə gündən sonra tapşırıqlarını əldə edib yenidən hüzuruna getdim. Verdiyim karkığıza yenə gözlərini dörd edib baxdı. Qalın barmaqları ilə sağa-sola çevirdi. Sonra nəse axtarı-

miş kimi təkrar nəzər saldı. Dodaqları mızıldandı. Birdən uca səslə:

- Hə, indi keçək əsas mətləbə...

- Nəyə, məktəbə?

- Nə məktəb, ay arvad, mətləbə deyirəm, yəni əsas məsələyə...

Əllərinin hərəkətindən və coddlaşmış üzünün iştah küsdürən baxışlarından nə deyəcəyini dəqiq anlamadım. Pul umması şəksiz idi. O qədər danışmışdılar haqqında... Üreyimdə fikirləşdim nə olar, bir-iki manat şirinlik istəsə verərəm, dünya dağılmayacaq ha... Birdən ürəklənib dilləndim:

- Nə deyirsiniz edək, yoldaş İsabala müəllim.

Ağzımdan çıxan sözə bənd imiş:

- "Üç" verəcəksiniz! - dedi, özü də nağd olsun. Ayrıca saxladığım 500 manatdan cəld 300-nü ayırıb İsabalanın qarşısına qoydum - Götürün, halal xoşunuz olsun.

Pula nəzər salcaq eşşək arısı sancmış adamlar təkin yerindən oynadı:

- Bu nədir, ay kətçi, ağılın qaçıb sənini? Yığışdır bu zir-zibilini, gözümlə görməsin. Mənə ələ salmısan, yoxsa xam hesab edirsən. Mən "üç min" dedim! Bir manat da keçə bilmərəm.

Qulaqlarıma inanmadım: Necə! Üç min! Vay dedə?! Üç-beş manatlıq qanuni xərc apararı işə üç min rüşvət olar?! İnsaf, mürvət yəni bu dərəcədə silinib aramızdan? Allah cəzani versin, İsabala!

Qəlbimdən keçənləri içimdə zorla boğub yalvar-yaxar eləməkdən özge ayrı yol gördüm:

- Ay qardaş... bıy, bağışla, ay yoldaş İsabala müəllim, mən o qədər pulu haradan tapım? Qazanarım, götürənimmi var? Qapımızdakı inəyi, davarları satsam, heç o pulu toplaya bilmərəm. Bir insafın olsun...

- Nə insafbazlıqdır. Nə qoyub, nə axtarırsan. İndi hamı öz xeyrini güdür. Sən də insafı şələləmişən dalına. Sənə insafda deyirəm da, başa düşürsən? 3 min! O günün bir nəfər, adını deməyəcəm, beş mini yalvarıb qoydu qabağıma. Hələ desəydim "on" da verədi. Nə bilmisən. Yaxşı-yaxşı fikirləş, başqa yolun yoxdur. Dediyyəni təm-türüst gətirsən, istəyin yerinə yetər. Allaha şükür, mal-heyvandan dövlətlisiz... Olmasın yarısı. Mən tələsdirmirəm. Nə vaxt amanat hazır olar, gələrsən.

Acığımdan bağrım çatlayırdı. Onu altdırmağa ən nalayiq sözlər beynimdə hazır vəziyyətə gəlmişdi. Bir istədim gözümlə yumub ağzımın bütün zəhərini töküm üstünə, biabır edim əclafı. Yenə lənət şeytana deyib dayandım. Hirs-hikkə ilə kabinetindən çıxdım.

Aradan bir az zaman keçdi. Fikirləşdim insandı, birdən daş qəlbinə Tanrı xofu sızlar, ürəyi yumşalar. Yenə də bir sinayım... Ancaq əbəsiydi. Mənə yollar yorğun olmaq qaldı. İsabala tərsliyindən dönmədi ki, dönmədi. İş o yerə yetişdi kəndimiz tanınan ağsaqqalı Kərim müəllimi də onun ayağına apardım. Hörmətli el ağsaqqalını da lənətə gəlmiş pərt saldı. İndi də üreyim ağrıyır müəllimə. Yaman hala düşmüşdü. Lazımı yerlərə şikayət eləmək istədi hələ. Mən qoymadım. Yalvarıb-yaxarıb sakitləşdirdim: - Həyasızın yekəsidi, - dedim. Sonra başına əngəl olar. Adına ləkə salar. Sağ olsun, eşitdi mənə.

Nə isə, çox üzüb-düzdüm.

Nəyləyim, kimdən borc istəyim. Həm də kasıba kimiydi borc verən. Versəydilər belə, onu necə qaytaracaqdım. Yaxşı ki, ağız açdığı bir-iki qapıdan əliboş qaytarmışlar. Ümid yenə sağılan inəyimizə, danamıza, qoyun-keçiyə qalmışdı. Day ayrı çarəm yoxuydu. Uşaqlar da nə olar, olar - dedim, Allah kərimdi.

Əlimyandıda mal-heyvanımı satacağımı eşidən kəndçimiz qəssab Sədoş qırğı kimi başımızın üstünü kəsdirdi. Hamısına müştəri durdu. Pulu da əlindəydi.

- Götür, işini həll elə, heyvanları da sabah gəlib aparacam.

Səhər açılmışdı. İsabalanın "payını" əldə etməyimə azacıq sevinisəm də, üreyim qan ağlayırdı. Səhər-axşam ağartıya öyrəşən uşaqlara nə tapıb, nə verəcəyəm? Nə yeyəcəklər o yazıqlar? Mal-heyvanı qapıdan eləmək asan şeydi bəyəm?! Görəcək günlərimiz varmı, Allah, rəhm eylə bizə... Hərçənd də özümə toxtaqlıq verirdim. Bundan belə onun-bunun qapısında nə iş desələr görəcəyəm, tək balalarımı ac-yalavac saxlamayım. Oğlan da hərbi başa vurub qayıdır. Əli qızıl doğrayır. İnşallah acımızdan ölmərik.

Beləcə fikir-xəyal yığığında sənədləri də, pulu da götürüb rayon mərkəzinə - İsabalanın hüzuruna getmək üçün evdən çıxdım. Şəhərə gedən maşınların dayandığı kənd meydanına gəldim. Həmişəkəndən çox adam, maşın vardı meydanda. Geniş bir səmtdə iri avtobus dayanmışdı. Qapısının ağzı, yan-yərəsi adamlarla doluydu.

- Nə olub görəsən, bu nə işdi belə? - deyər heyretimi gizlədə bilmədim. Tanımadığım bir nəfər sözümlü cavabsız qoymadı.

- Burada adamlara xidmət göstərirlər. Kimin nə işi varsa, tezliklə həll edilir.

- Elə avtobusda?

- Bəli, avtobusda.

İsabala yadıma düşdü. Eşitdiklərim mənə gülməli göründü... Qərübə şeylər ağılıma gəldi. Necə ola bilər axı, mərkəzdə oturanlar öz ayaqları ilə gəlib bizə xidmət göstərsinlər? Yəqin oğlan zarafat edir.

- Zarafat edirsən mənəmlə? - astaca soruşdum.

- Nə zarafat, ay xala, mən özüm bu avtobusun sürücüsüyəm. Bu sayaq işə "Asan xidmət" deyirlər. Necə olub indiyədək eşitməmişəm bu haqda?

Yerimdəcə donub qaldım... Deyəsən televizorumuzda bu barədə danışılacaq, "Asan xidmət"... Hə, yadıma düşür. Prezidentimizə bu cür işlərə görə minnətdarlıq da edirdilər.

Birdən-birə sanki ürəkləndim... Rayona, İsabalanın yanına gətməyi unuttum. Elə həmin oğlana öz işim barədə danışdım. Öyrənmək istəyirdim görüm bizim məsələyə burada baxa bilirlər? O da cavabında:

- Bəs necə! - deyər gülümsədi, - elə əsasən o cür işlərə baxırlar. Həm də bir neçə dəqiqənin ərzində.

Çəkinə-çəkinə xəbər aldım: - İsabala müəllim buradadır? - Yox eşşi... Nə İsabala? Hə... keçmiş müdiri soruşarsa? Onu çıxarıblar. Özü də biabırçılıqla. Yerine canlara dəyən bir oğlan təyin ediblər. Nə kömək lazım olsa edəcək. Keçin orada dayanın. Görürsən, hamısı öz yerlərindədir. Hərəsi bir iş üçün gəlib. İndiyədək nə qədər adamı yola salıblar.

(ardı 16-cı səhifədə)

